

Safahat Kürsüsünden

Sâbit AYASBEYOĞLU

Mehmed Akif'in Safahat'da bulunmayan bir şiiiri üzerine

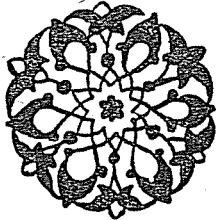
ERHUM babam Nevzad Ayasbeyoğlu'nun hususi kütüphanesinin bir köşesinde, hacmen küçük, fakat mânen çok büyük bir yer vardır. Burası talebelik yıllarımda, büyük şair Mehmed Âkif'in, babam tarafından bana nakl edilen hâtıraları ile doludur. Bunlar arasında, Âkif'in kendi elyazısı bir kaç şiiiri ile, Mısır'dan babama gönderdiği mektup ve kartlar epey bir yekûn tutmaktadır. Aynı zamanda merhum babamın Âkif'in ağzından kaydettiği hayat hikâyesini içine alan iki defter de mevcuttur.

Mehmed Âkif'in Abbas Halim Paşa'ya yazdığı manzum mektuplardan biri Safahat'da intişar etmiş (Safahat, 6. baskı, Sayfa 498 : Bir Arıza) olmakla beraber, diğeri bu eserde yer almamaktadır. Safahat'da bulunan ilk mektup intişarından sonra, 14.4.1934 tarihinde bizzat şiiiri tarafından, bazı değişikliklerle tekrar kaleme alınmıştır ki, bu mektup babamın yakın arkadaşlarından Dr. Rıza Rüstem Pekolcay'ın kızı ve İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü hocalarından Dr. Neclâ Pekolcay'ın İSLÂMÎ TÜRK EDEBİYATI isimli kitabının ikinci cildinde yer aldı. İkinci mektubun ise burada neşr edilmesi uygun bulundu.

İKİNCİ MEKTUP (*)

Ey bâd-ı sabâ, ahde vefa böyle mi sizde?
Yelkenle koşarken hani kırlarda, denizde
Hatırlamadın Heybeliden geçmeyi, heyhât...
Güya edecekdin hani, takdim-i tahiyât
Hilvanlıların (Halvan) sevgili Abbas'ına bizden.
Ey bâd-ı sabâ, kurtulamazsın elimizden

(*) Bu şiiirin birinci kısmı (Eşref Edip, Mehmed Akif — Hayatı, Eserleri ve 70 muharririn yazıları, Sayfa: 652, İstanbul, 1939) da da vardır. Şiiirde parantez içindeki kelimeler bu nüshadaki şekli göstermektedir.

اولاد باق... صفا عی، انحصار تجسد
 عفت بری باشد، بیه اولیسه، نه نور طینه
 تیر نمی واغظ کسوں اندی کم کوم
 الیه ارباب قادی، بولس، حکم
 خدیبا دیدی، هم ده نه دیوانچه حویلیا
 اهدوا بیه ز خیر بجه صفتی تویا!...

بر بجه نه جیلو وها بولس، وها دبر
 اندی ناموس ایله تویوننه، نه دیرل
 اندی صفتی ایدو، خلقی شخص
 اندی ربابی کورتره ده بر تولا
 بر تولا که شفقده، حرکتی شفاف
 بر تولا که دویله صدرل قلی قادی صاف
 بر تولا که ایزی نه رر، قادی بجه بجه
 اورنگه آجا، بوسجونه آوار و روبری

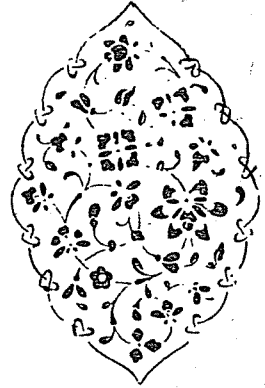
آری، بولا بولجوب بیجه صفتی رری، صیف
 دیر قیسی کیسه جودلی و سلی، دوقه بیله!

İdrake bakın... Sonra ömür altmışı geçmiş,

(altmışa gelmiş)

Aklın yeri başmış, yaş olaymış ne güzelmiş,
 Yetmez gibi vâiz kesilip ettiği kem küm,
 İster edebiyata kadar, bulsa tahakküm,
 Hülya dedin, hem de ne divanece hülya,
 Ahlâkile zencirleyecek sanatı güya!..
 Bir yosma ki çıplak daha münis daha dilber,
 Endişe-i namus ile örtünse ne derler?
 Endişe-i sanatla eder hulki tecemmül,
 Endamını rüya gibi örterse de bir tül,

ای دوری دهر ، قیام شبی مجنون
 افسوس فرخنده بو ناله کنی ؟ او دو فرخنده
 خمیده سوخته ، اینده گریه ، داغند و طریقه
 قابلمی سندی برده ارباب عاودشان
 او دو اوق ، افسوس ، رسی صراحت
 بی یقه ، بی اندازه ... او دو دو جمله
 لایه کعبه اولره سندی - بی اولره
 قیام ، قیام ، اجراض ، صم ، تیره
 اوجا ، المص ، نادر ، سنده ، قوی
 سینه دو کعبه کهره قوی کی بور
 سه ، دی دو کعبه ، ای بی بی مریه
 حارثی ، نایه ، رای عیبه مدقات
 سهوده او دهر ، او دهر ، او افسوس
 نایه کی رنگ نایه ، نایه کعبه

Bir tül ki şafaklarla, seherler gibi şeffaf,
 Bir tül ki durulmuş suların kalbi kadar sâf,
 Bir tül ki esiri mi nedir tar ile püdü.
 Örterken açar büsbütün avare vücudu,
 Artık bunu ölçüp biçecek terzi tabîi
 Dört peşli giyen çulha değil, zevk-i bedîi!..
 Ey zevk-i bedîiye kıyan şair-i mecnun!..
 İflâs-ı karihayla bunaldın mı? Oh olsun...
 Kumlarda sürün, inlere gir, dağlara tırman!
 Kabil mi senin bir daha ilhâma kavuşman
 Evrâd oku, efsûnlu, mürekkepli sular iç,
 Bin bekle, bin uğraş... O peri gelmeyecek hiç!
 Lâkin gelecek evlere şenlik, sıra derler,
 Bakkal, kasap, eczâcı, hekim, kahveci, berber,
 Ev sâhibi, ekmekçi, manav, sebzeçi, fulcü,
 Silkip dökecek herbiri koynundaki borcu
 Sen, dil dökeceksin, edebilsem diye heyhât!..
 Karşındaki yârânla bir ay sonra mülâkât!..
 Beyhûde o diller, o nefesler, o emekler,
 Yârân seni terk etmeyecek, gitmeyecekler.

ای صفت بجز دوستی نه و اولهم
 حسد الیام ، نه رهن ، آدخا ، الیام
 ای صفت بجز قاشیده صفت
 بود بود نزه در سوخه ، کیمی کافر ، کیمی مؤمنه ،
 دونه بخ نظر کا خند و کیمی حقیقه
 خورنول کور هم ، خدی نغو خورنول صفت
 فریادیه کیمی ، قدا صه ؟ کیمی ، کیمی دنده
 « هه » ریه ای صفت افندله ز صفت
 افندله صفت کیمی صفت ، کیمی نفس
 کون قوند آتیه تندی صفت ، نه ده بوش ،
 برکوانه پاشام وار ، اوده کوردن یا باوقد
 دوستوه ریه صفت ، ریه صفت ده اودوقد
 حکیم

Ey sanata zencir düşünen şair-i evhâm,
 Hasret misin ilhâma evet, al sana ilhâm:
 En seçme zebânileri karşında Cahîmin,
 Boy boy gezedursun, kimi kâfir, kimi mü'min,
 Döndükçe nazarlar sana şimşek gibi çaksın,
 Kurtul görelim şimdi nasıl kurtulacaksın...
 Feryâdına kimdir koşacak, kim kimi dinler,
 «Burhan» diye inlerken ufuklarla zeminler,
 İhvân-ı safânın kimi medyün, kimi müflis,
 Gök kubbenin altında ne tek his, ne de münis,
 Bir tane paşam var, o da gördün ya pamuklar
 Düşkün diye gitmiş, Yakacık'larda uyuklar.

M. ÂKİF

İ KİNCİ manzum mektubun muhtevasına girmeden evvel Mehmed Âkif'in hayat hikâyesini içine alan, yukarıda bahs ettiğim defterde, tesirinde kaldığını belirttiği edebî kıymetler üzerinde durmak ve bu tesirlerden elimizdeki şiire aksetmiş olanları göstermeye çalışmak uygun olur kanaatındayım.

Baytar mektebinin son iki senesinde şiir ile iştigalinin hızlandığını söyleyen Âkif, birçok manzum parça yazdığını, sonra hepsini mahvettiğini kaydetmektedir. Gerek Safahat'daki şiirlerini, gerekse buradaki ikinci manzum mektubu tekrar tashih lüzumunu hissettiği malûmunuzdur. Onun bu davranışının, kolaylıkla beğenemeyişinden ileri geldiğine örnekler delil teşkil ettiği gibi, merhum babamdan naklen dinlediğim hâtralar da bütün canlılığı ile hafızama nakş olmuş bulunmaktadır ki bunlardan bence en mühimi Kur'an-ı Kerim tercümesine âit olanlardır. En ufak bir kelimenin manası üzerinde dahi duran Âkif'in Kur'an-ı Kerim'i, parça parça mealen de olsa tercümeğe yanaşmayı, kısmen aceleyle bitirdiği bölümü de yerine vermek istemeyişi, onun yazıdaki titizliğini isbattan daha fazla, kuvvetli iman sâhibi bir müslüman olmasından ileri geldiğini sanırım. Abbas Halim Paşa'ya bağlılığı ise, onun da aynı yolun yolcusu olmasından doğmaktadır. Âkif'in din dışı şiirlerinin bir ucu hiç değilse dine bağlı hatıralarına varmaktadır. Sâdeliği ve samimiyeti de acaba imanlı bir kişi olduğunun delili sayılamaz mı?

Âkif ilk manzumelerinin dini ve ahlâki olduğunu söylüyor. Ahlaktan nasibi bulunmayan bir müslüman tasavvur edilebilir mi?

Hayatındaki hareketlilik ve hamle bu mektup dahil onun bütün şiirlerinde mevcuttur.

M. Âkif: «İlk şiirlerimde birkaç şairi kendime numune aldım. Evvelâ Ziya Paşa gelir. Nâci'nin nazmı da pek hoşuma gitti. Adetâ, onu kendime meşkettim. Kemâl'den, Hâmîd'den de fikren çok müstefid oldum. Eskileri de çok okumuş, sevmiştim. İlk eserlerimde onların büyük izleri görülür.» diyor. Fakat âciz kanaatimce onun şiirlerinde eskinin üstünde bir akıcılık, yeninin üstünde bir hamle mevcuttur. Kolayca «ukalâdır, sukalâdır» deyiverdiği ve bu deyişi yadigarınmadığı gibi yine aynı mektupda :

«Yâhu, bu tuzaklarla beşer avlanacak mı?

Yirminci asır akbâbalardan da bunak mı?

beyitiyle mütalaasını ortaya koyuveriyor.

Âkif'in Arap edipleri ve İslâm âlimlerinin sarfettikleri kelimeler hususundaki titizliklerinden faydalanmış olduğunu belirtmesi de mühim görünmektedir.

Yine Âkif Farsça kitapların önce şerhlerini, sonra şerhsizlerini okuduğunu söylüyor. Bir kelime mânâsında kati hükme varmadan önce başkalarının belirttiıklarını öğrenmeye çalışması, onun «büyüklüğünün derecesini gösteren bir nişan sayılamaz mı?

Mehmed Âkif, «İkinci Mektup» şiirinde, Mısır'da iken en yakın arkadaşı olan «O olmasaydı yaşayamazdım» ibaresi ile vasıflandırdığı Abbas Halim Paşa'ya seslenmekte ise de, burada Âkif'in görüşleri, sanat anlayışı ve bu sanat anlayışının bazı zümreler tarafından nasıl karşılandığını belirtir hususlar yer almaktadır. Âkif :

«Söz dinlemezsin, ukalâdır, sukalâdır

Asrın hani yüz Kible değiştirse şuunu,

Tek ibre bilir, kendisi ancak, o da burnu.»

mısralarında «ukalâ» da deseler fikirlerinde sebatdan, doğru bildiği hususlara bağlıktan vaz geçmeyeceğini söylüyor.

«İkinci Mektup» un ikinci kısmında şairin sanat anlayışının şekillendiğini görüyoruz. Âkif yine bu kısımda, sanatın, insana hoş gelen cemiyet kaidelerine aykırı olmayan hususlarla gerçevelendiğini zımnen ifade etmektedir ve kendisinin sanatı kaydalandığını söyleyenlere «sanat sanat içindir» diyenlere, sanatkarane bir cevap vermektedir. Zaten Âkif'in şiirlerinde sanatın, coşkun dini ve milli hisler içinde şekillendiği malumdur.

Şiirin üçüncü kısmında kendisine, «zevk-i bediîye kıyan şair-i mecnun» diye hitap etmekte, mevzu ile zevk-i bediîyi beraber yürütmeye çalışmış bir şair olması hasebiyle muayyen bir zümre tarafından uğradığı tenkidleri cevaplandırmasında ince bir serzeniş his edilmektedir. Nihayet hayatının Hilvan gibi yakıcı sıcak ve mahrumiyetlerle dolu bir yerde geçen son safhasını belirtirken geleceğe hüznle baktığı görülmektedir.

Son iki mısırda hatıralar yine Abbas Halim Paşa'ya yönelirken, onu özler, ona sitem eder gibi görünürken, milletin o günkü durumunu düşünmediğini söylemek herhalde mümkün değildir.

Onun da, onu bana yakinen tanıtmaya çalışan merhum ve muhterem babamın da ruhları şad olsun...